

7. Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности / Под. ред. Г. С. Никифорова, М. А. Дмитриевой, В. М. Снеткова. – СПб.: Речь, 2003.
8. Сидоренко Е. В. Мотивационный тренинг. – СПб.: Речь, 2000.
9. Собчик Л. Н. СМИЛ. Стандартизированный многофакторный метод исследования личности. – СПб.: Речь, 2004.
10. Фопель К. Психологические группы: Рабочие материалы для ведущего: Практическое пособие / Пер. с нем. – М.: Генезис, 1999.
11. Штепа О. С. Структура та формування функції самоменеджменту // Актуальні проблеми психології. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка, В. Д. Потапової. – Т. 15. Ч. 2. – К., 2008. – С. 430-436 с.
12. Штепа О. С. Особистісна зрілість: Модель. Опитувальник. Тренінг. Монографія. – Львів: Вид.центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 232 с.

The results of theoretical and empirical research formation function self-management students, teachers and staff management areas - young professionals.

Keywords: self-management, training skills self-organization.

Отримано: 7.03.2010

удк 159.923.2

І.М.Щербакова

Духовний вимір психологічного здоров'я особистості в сучасному глобалізованому просторі

Стаття присвячена розгляду ролі освіти і виховання у формуванні психологічного здоров'я особистості, зокрема його духовного виміру в умовах глобалізаційних суспільних змін.

Ключові слова: психічне і психологічне здоров'я, особистість, духовність.

В статье рассматривается роль образования и воспитания в формировании психологического здоровья личности, в частности его духовного измерения в условиях глобализационных общественных изменений.

Ключевые слова: психическое и психологическое здоровье, личность, духовность.

Спрямованість сучасної освіти на створення належних умов для всебічного розвитку особистості, збереження її здоров'я як морального, так і фізичного визначена багатьма державними документами. Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України №21 від 2001 року в освітянській сфері були створені спеціальні соціально-психологічні служби по забезпеченню психічного і фізичного здоров'я особистості. Але останнім часом ми є свідками непоодиноких прикрих випадків смертності дітей під час навчально-виховного процесу, що змушує ще раз замислитися над тим, що фізичне самопочуття людини і її духовне здоров'я взаємопов'язані. Як говорив Д.Локк: "Здоровий дух в здоровому тілі – ось короткий, але повний опис щасливого становища в цьому світі. Хто володіє і тим, і іншим, тому залишається бажати небагато; а хто позбавлений хоч би одного, тому мало що може компенсувати інше. Щастя або нещастя людини в основному є справою її власних рук. Той, чий дух – безрозсудний керівник, ніколи не знайде правильного шляху; а той, у кого тіло хворе і слабке, ніколи не буде в змозі просуватися вперед цим шляхом." [1, с.193]. Саме тому, проблема психічного, психологічного, а також фізичного здоров'я особистості, що навчається, перебуває у центрі уваги багатьох науковців, а одним із напрямків діяльності освітніх закладів стала реалізація принципів здорового способу життя молоді.

Психічне здоров'я визначається як стан психосоматичного і психологічного благополуччя, який ґрунтується на відчутті сили й цінності власного "я" людини, її здатності досягати узгодженості із самою собою та іншими на основі доцільної, з огляду на умови навколишньої дійсності, регуляції поведінки і діяльності [2, с.52]. Разом з тим, необхідно визнати, що серед науковців досі немає згоди щодо визначення критеріїв оцінки психічного здоров'я особистості. Зокрема, на цей факт звертають увагу М.С.Корольчук, В.М.Крайнюк, М.С.Бачериков, М.П.Воронцов, Е.І.Доброміль, І.В.Дубровіна, Г.П.Левківська, В.Е.Сорочинська, В.С.Штифурок [3, с.355].

Неоднозначність визначення психічного здоров'я пов'язана з міждисциплінарним характером самої проблеми. На сьогоднішній день науково обґрунтовано, що головною ознакою психічного здоров'я особистості є критерій психічної рівноваги, оскільки він пов'язаний з двома іншими критеріями психічного здоров'я: органічністю організації

психіки та її адаптивними можливостями. У цьому зв'язку особливу увагу необхідно звернути на роль освіти і виховання у застосуванні комплексних підходів до оцінки психічного і психологічного здоров'я, визначення сукупності його критеріїв. Виділяючи серед критеріїв психічного здоров'я особистості насамперед властивості особистості, її психічні стани і психічні процеси, а також ступінь інтегрованості і самоуправління, ми враховуємо їх взаємозв'язок, намагаючись при цьому виокремити чинники, які здатні його дисгармонізувати.

З'ясовуючи духовний (ціннісно-смісловий) вимір психологічного здоров'я особистості в сучасному глобалізованому просторі, насамперед необхідно звернути увагу на той факт, що ще зовсім недавно термін “психологічне здоров'я” був базовою складовою визначення психічного здоров'я. Завдяки І.В.Дубровіній поняття “психологічне здоров'я” увійшло у науковий обіг і досліджується сьогодні окремим психологічним напрямком, а саме – психологією здоров'я. Сучасна наукова практика розмежовує сфери психологічного і психічного здоров'я, оскільки психологічні зміни мають зворотний характер, спрямовані на збереження здоров'я, а психічні – потребують виявлення і лікування хвороби. Отже, термін “психічне здоров'я” стосується окремих психічних процесів, на відміну від “психологічного здоров'я”, яке характеризує особистість в цілому.

Психологічне здоров'я визначається як показник нормального розвитку особистості (І.В.Дубровіна), продукт творчої самореалізації індивіда (А.Маслоу), адекватна міра індивідуального і суспільного добробуту (В.А.Лищук), інтегральний показник життєво важливих функцій особистості (В.С.Торохтій), особистісна зрілість (Ф.Перле), чинник духовності особистості (Е.О.Потемкін) тощо. Зазначимо, що предметом наукових обговорень щодо психологічного здоров'я, як і в ситуації психічного здоров'я, є дискусія навколо визначення його критеріїв. У цьому напрямку працюють В.А.Ананьєв, Т.А.Тунгусова, Б.С.Братусь, І.В.Дубровіна, В.С.Торохтій, М.С.Роговін, В.С.Слободчиков, О.В.Хахлаєва, А.Л.Катков та інші.

Ціннісно-смісловне визначення психологічного здоров'я підкреслює, що воно є основою повноцінного розвитку людини, оскільки передбачає наявність динамічної рівноваги між людиною та середовищем. Духовний (ціннісно-смісловий) вимір є доречним при визначенні і характеристиці рівнів психологічного здоров'я (креативного, адаптивного, асимілятивно-акомадативного). При цьому, духовність як особливий спосіб існування людини, визначає її зорієнтованість на широкий спектр загальнолюдських і культурних цінностей, які не знаходяться між собою в ієрархічних відносинах, а припускають альтернативність.

Духовність як здатність людини сприймати і наслідувати вищі моральні норми, як внутрішні “категоричні імперативи”, передбачає достатній рівень розвитку усіх сторін самосвідомості людини: пізнавальної (самопізнання), емоційно-оціночної (самооцінка), дієво-вольової (саморегуляція). Відомо, що активно саморозвиваючись, пізнаючи себе і навколишній світ, людина стає духовною, при цьому між рівнем розвитку духовності і рівнем психологічного здоров'я людини можна знайти кореляційний зв'язок. Чим духовно вищою є особистість, тим свідоміше її ставлення до себе, до свого здоров'я.

Здоров'я має для людини ціннісне значення, при цьому рівень духовного виміру особистістю свого здоров'я визначає міру піклування про нього. По-перше, це стосується компонентів психологічного здоров'я (аксіологічного, інструментального, потребнісно-мотиваційного), насамперед аксіологічного, де визначення цінності власного “я” та “я” інших людей, неможливе без ціннісно-сміслового підґрунтя. Сьогодні в контексті наявних деструкцій формування особистості в умовах соціально-економічних трансформацій, суспільних негараздів, економічних і політичних криз, ми мусимо визнати поглиблення дезорієнтації дітей в процесі їх соціалізації і навчання.

Загальновідомо, що дезорієнтація здатна викликати стан ідіосинкразії, нестями, нестримної агресії або посилити нервово-психічну напругу. З одного боку, це обумовлено певними індивідуально-психологічними властивостями особистості, а саме: високим рівнем тривожності, низьким рівнем нервово-психічної стійкості, низькою мотивацією до навчання. З іншого – ми не можемо заперечувати того факту, що нераціональна організація навчального процесу також сприяє дезорієнтації особистості, що навчається. Негативізм супроводжує процес навчання, і заперечувати цього факту не можна. Сьогодні діти дуже швидко розчаровуються, втрачають зацікавленість у пізнанні нового, оскільки навчальний процес скоріше нагадує пришвидшене “накопичення капіталу-знань”, ніж поступовий, внутрішньо мотивований, емоційно забарвлений позитивними емоціями процес інтелектуального розвитку. Фундаменталізація освіти на жаль, поки що не набула людиноцентристської, особистісної орієнтації. Можливо, тому випереджаючий характер процесу оволодіння знаннями так часто спричиняє появу негативних реакцій, внутрішнього супротиву особистості.

Разом з тим, як зазначає В.Вашкевич, негативні емоції мають бути повністю реабілітовані в розумінні їх прямого впливу на здоров'я, навіть якщо не брати до уваги таких їх біологічних

функцій, як сигнально-спонукальну і мобілізуючу, важливість яких оцінена вже давно. Про шкідливість негативних емоцій мова повинна йти тільки у разі їх надлишку [4, с.116]. Але висока нервово-психічна напруга, забарвлена негативними емоціями під час навчання, має бути чимось компенсована, хоча б адекватним відпочинком.

Маючи стихійний характер, процес адаптації до навчання дуже швидко виснажує організм дитини. Хоча, здавалося б, навчання має сприяти своєрідній імунізації особистості у сенсі формування здатності до більшої опірності організму свідомо протистояти зовнішнім негативним впливам. Адже серед причин швидкої втоми і високої нервово-психічної напруги дитини у процесі навчання стоять саме нові умови навчання, життєдіяльності і пришвидшеного темпу життя. При цьому відсутність індивідуального підходу, а подекуди гіперінформаційний тиск дезорієнтують особистість.

Ураховуючи індивідуально-типологічні особливості особистості, що навчається, ми впевнюємося в тому, що, як говорив Д.Локк, серед дітей і молоді що навчається, є ті “які самі пригнічують свій дух, впадають в смуток при першій же скруті і вирішують, що оволодіти ґрунтовно якою-небудь наукою або просунутися в знанні далі того, що потрібно, для їх звичайної справи, їм не під силу. Вони сидять сиднем на одному місці, вважаючи, що у них немає ніг, щоб ходити; <...> “Користуйся ногами, і у тебе будуть ноги”. Ніхто не знає сили своїх здібностей, поки не випробував їх” [5, с.122]. Означені тенденції мають місце і в сучасному освітянському просторі, де боротьба за ефективність навчання скоріше нагадує жорстку гру на випередки. Через що особистість втрачає в процесі навчання можливість певним чином адаптуватися, пристосовуватися, усвідомити і сприйняти інтенсивний потік нової інформації.

Отже, необхідно визнати, що труднощі процесу адаптації до навчання стають причиною не тільки невротизації і неуспішності у навчанні, а загрожують здоров'ю особистості. Трансформаційні зміни духовного рівня знаходять свій вираз у психозах і неврозах, які сьогодні є досить розповсюдженими фактами. Зазначимо, що невротизація і астенізація нервової системи роблять людину емоційно нестійкою до будь-яких перешкод у навчанні. До цього можуть додатися недоліки в організації навчання, які також негативно впливають на морально-психічне (духовне) здоров'я особистості. Зрозуміло, що саме такі особистості потребують особливої уваги з боку вихователів, викладачів, психологічної служби школи та вузу, оскільки потребують ефективної допомоги. Насамперед, ми повинні навчати дітей надавати собі самопоміччя в будь-яких ситуаціях, оскільки сучасне життя потребує наявності в особистості здібності

самостійно врівноважувати себе, свої фізичні і психо-емоційні стани, ціннісно-смыслову сферу.

Докладаючи максимальних зусиль у забезпеченні психологічного і психічного здоров'я особистості в процесі навчання, ми тим самим сприяємо її продуктивній навчально-пізнавальній діяльності. На цьому, зокрема, наголошують Н.Ю. Максимова і О.Л. Мілютіна, оскільки, якщо навчання викликає зацікавленість особистості, приносить їй радість, може підвищитися як її працездатність, так і адаптаційні можливості [3, с.356].

Забезпечення психічного і психологічного здоров'я є ефективним засобом адекватної адаптації школярів та студентів до навчання. М.Є.Бачерикова, М.П.Воронцова, Е.І.Добромилі визнають, що психологічне забезпечення психічного і психологічного здоров'я особистості, поряд з організаційними заходами (режимом праці і відпочинку школярів і студентів, збалансованістю навчального навантаження та комплексом організаційних заходів, що попереджають розумове та нервово-психічне перенавантаження), повинно включати основні (активні) та пасивні методи психоло-педагогічної допомоги [3, с.356].

Зазначимо, що особливу увагу при цьому необхідно звертати на школярів і студентів з певними індивідуально-психологічними властивостями (нервово-психічною нестійкістю, високою тривожністю, низьким рівнем самоконтролю, високим рівнем агресивності і конфліктності тощо). Слід пам'ятати, що моральні переживання, які виникають під час навчання, також зменшують опірність організму до хвороб.

Справжня моральність передбачає вміння протистояти неприємним настроям, сумнівам, що “роз’їдають” душу. Сьогодні причинами внутрішньо-особистісних конфліктів у процесі навчання, як правило, є низький рівень психічних можливостей особистості, який не відповідає вимогам навчально-виховної діяльності. Насамперед, це має свій прояв в високому рівні тривожності та агресивності, які знижують працездатність, яка передбачає стабільність нервово-психічного стану, оскільки негативні емоційні стани здійснюють астенізуючий вплив (знижують) працездатність особистості. Задля запобігання нервово-емоційних розладів, необхідно своєчасно виявляти стомлюваність, перевтому та попередити їх негативні наслідки.

Перевтомлення має об’єктивні та суб’єктивні симптоми. До об’єктивних належить погіршення кількісних і якісних прямих показників навчальної діяльності. Серед суб’єктивних виділяють погіршення самопочуття, емоційний дискомфорт, тривожність,

агресивність, підвищення подразливості, неадекватну поведінку тощо. Зазначимо, що стомлюваність значною мірою залежить не від самої навчальної діяльності, а від обставин, що супроводжують її. Саме тому, О.Тоффлер говорить, що у сфері освіти необхідно більше уваги приділяти питанням, які звичайно ігноруються. Скільки “ми проводимо багато часу, намагаючись вивчити різноманітні курси: від структури уряду до структури амеби. Але скільки зусиль іде на вивчення структури щоденного життя – яким чином має розподілятися час, як особа може використовувати гроші, де ті місця, куди можна звернутися за допомогою в суспільстві, котре мало не вибухне від складності? Ми припускаємо, що молоді люди вже знають свій шлях у нашій суспільній структурі. А фактично, більшість має досить невиразне уявлення про те, як організований світ праці або бізнесу. Більшість студентів не має поняття, яким чином побудована економіка їхнього власного міста або як функціонує місцева бюрократія, або куди подавати скаргу на продавця. Більшість з них навіть не розуміє, як структуровані їхні власні школи, навіть університети; не звертає уваги на те, скільки структур змінюється під ударом Третьої хвилі [6, с. 290 – 291].

Ситуацію можна змінити, на думку В.Вашкевич, якщо пам’ятати, що “обмін в студентському середовищі різними духовними цінностями – відчуттями, настроями, знаннями та іншими продуктами духовного виробництва, що задовольняють духовні потреби студентів, – відбувається в процесі духовного спілкування між ними та викладачами, іншими членами суспільства. Притому духовні цінності використовуються насамперед для задоволення різних духовних потреб, наприклад, у пізнанні, добрі, красі тощо. Адже саме в цьому й полягає їх основна соціальна функція. Водночас гостра потреба в спілкуванні пояснюється самим характером життєдіяльності студентської молоді, яка прагне за досить короткий період часу набути якомога більше необхідних знань про світ” [4, с. 108].

Таким чином, методологічною основою формування психічного і психологічного здоров’я особистості на рівні її духовної саморегуляції, повинні бути фундаментальні положення філософії освіти, педагогіки і психології щодо розвитку особистості в навчальній діяльності. Зазначимо, що дослідження поведінки особистості в навчальній діяльності з метою виявлення проявів тривожності і агресивності, як перших ознак нервово-психічних розладів, необхідно проводити за допомогою комплексу спеціальних методик, які повинні бути спрямовані на визначення індивідуально-психологічних властивостей особистості, а саме: екстраверсії, інтроверсії, нейротизму, нервово-психічної стійкості, типів акцентуацій,

показників темпераменту і характеру, тощо. Оскільки, як зазначає І.Фліс, саме молодь у всі часи виступала своєрідним каталізатором суспільно-політичної ситуації, саме вона найактивніше реагує на соціальні кризи, які час від часу з’являються в кожній державі [4, с. 487]. Отже, визначення і урахування у навчально-виховному процесі індивідуально-типологічних особливостей особистості дозволить, з одного боку, підвищити ефективність навчання, а з іншого – унеможливити її духовний занепад.

У зв’язку з цим необхідно підкреслити, що “... духовність органічно поєднує раціональну і чуттєву складові. Вона – гармонійна єдність істини, добра і краси. У дійсно людській духовності істина завжди гарна і добра, добро – істинне і гарне, краса – добра і істинна саме тому, що почуття і розум не суперечать, а взаємодоповнюють одне одного, взаємодіють, охоплюючи суперечливий світ в його цілісності. Зазначена взаємодія здійснюється не в абстрактному просторово-часовому середовищі, а в діяльності й спілкуванні людей у суспільстві. Діяльність постає як дійсність духовності. Без діяльності духовність втрачає історичні раціонально-чуттєві контури, соціальний сенс, відривається від земної основи і перетворюється на ілюзію, джерела якої можна виявити далеко не завжди” [7, с. 420].

Отже, стимулюючи активну, духовну, пізнавально-творчу діяльність особистості, ми сприятимемо як формуванню і укоріненню почуття внутрішньої тотожності особистості самій собі, так і розвитку позитивно-оптимістичної життєвої стратегії. Орієнтуючи молодь на загальнолюдські духовні цінності, освіта здатна сприяти такій реалізації життєвих домагань особистості, яка б не спустошувала її духовно. При цьому, дуже важливо, щоб той досвід, який отримує в процесі навчання особистість, узгоджувався при “виході в світ” з реальними зовнішніми обставинами.

Інакше, як говорив М.І.Пірогов, люди, які “...народилися з домаганнями на розум, почуття, моральну волю, іноді бувають надто сприйнятливі до моральних основ нашого виховання, надто проникливі, щоб не помітити при першому виході в світ, різких відмін між цими основами і напрямом суспільства, надто совістливі, щоб задовольнитися вибором, зробленим майже мимовільно або через недоосвітченість. Незадоволені, вони занадто швидко стають у розлад з тим, що їх оточує, і, переходячи від одного погляду до іншого, вникають, порівнюють і випробують, все глибше й глибше риються у рудниках своєї душі і, незадоволені прагненням суспільства, не знаходять у собі внутрішнього спокою; прикладають зусилля, як би погодити кричущі суперечності...” [8, с. 97].

Визнаючи правомірність вище наведеного, відзначимо, що ми маємо ще альтернативу, а саме: “дієвий вихід в світ”, при якому “... духовність органічно вплетена в діяльність, підпорядковує їй цілі свого, здавалося б, автономного розвитку, реалізується в діяльності, охоплюючи і спрямовуючи її своїми людинотворчими орієнтирами. Поза духовністю діяльність втрачає людяність. Вона перетворюється на демонічну силу історії, спотворює її, калічить людей витворами технократизму, політиканства, ідеалізму тощо. Істинно людська життєдіяльність здійснюється лише на засадах глибокої духовності, головними домінантами якої є віра, надія та любов. [7, с.410]. Оскільки, спираючись на це духовне підґрунтя, сучасна молодь здатна використовувати свої внутрішні ресурси не перериваючи розвитку своєї ідентичності у кризових ситуаціях.

У зв'язку з цим І.Степаненко підкреслює, що “...життєва компетентність потребує розвитку здатності до переживання любові у різних формах, вміння відшукувати гідні любові предмети, які мають справжній особистісний смисложиттєвий сенс” [9, с.49]. При цьому, як зазначає В.Вашкевич “...в духовній діяльності студентської молоді, спрямованій на досягнення минулого, необхідно розрізняти дві основні форми. Перша з них – духовно-творча, або духовно-продуктивна, діяльність, тобто діяльність з виробництва духовних цінностей. Її істотною ознакою є переважно творчий, конструктивний характер, а одним з головних елементів – теоретична діяльність студентства, пізнання ним закономірностей розвитку соціуму у процесі засвоєння історичних знань” [4, с.106].

Саме тому, однією із нагальних потреб сучасного державотворення є необхідність докорінного реформування концептуальних, структурних та організаційних засад освіти як соціального інституту, а також проектування і впровадження державних реформ, які були б здатні істотно змінити ситуацію, що склалася. Пріоритетною у цьому напрямку необхідно визнати необхідність стимулювання продуктивної праці особистості, розвиток у неї самостійного, критичного мислення. Оскільки в умовах докорінних соціально-економічних трансформацій є нагальна потреба у формуванні в процесі навчання ментальних характеристик суб'єктів праці, задля розвитку здібності до збереження в подальшому високої професійної активності та ініціативності, ефективності праці і професійної спрямованості, а також узгодження на стадії професійної підготовки індивідуальних очікувань і домагань особистості з реальними можливостями їх задоволення з боку професійно-трудової практики ринку праці в умовах сьогодення.

Отже, інновації освітнього простору мають бути спрямовані не тільки на забезпечення високої конкурентоспроможності особистості

у сучасному глобалізованому просторі, а насамперед, на формування психічного і психологічного здоров'я особистості як гарантії високої адаптації особистості до стрімких змін соціуму. Психолого-педагогічною умовою цього є формування вмінь і навичок самодопомоги в критичних, кризових ситуаціях. Визначаючи вектор руху, основні принципи і пріоритети розвитку освітянської галузі, передусім необхідно намагатися гарантувати особистості що навчається, збереження її здоров'я і свободи (насамперед, свободи творчості в процесі навчання), доцільність оволодіння певною сукупністю знань, їх відповідність вимогам сучасного буття.

Список використаних джерел

1. Локк Дж. Думки про виховання // Хрестоматія з історії педагогіки. – Частина II: Зарубіжна школа і педагогіка // Упорядники та автори вступних статей: Сбруєва А.А., Рисіна М.Ю. / Наук. ред. Мозговой І.П. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2006. – 432 с.
2. Психологічний довідник учителя: В 4 кн. – Кн. 3. /Упоряд. В.Андрієвська / Наук. ред.С.Максименко. – К.: Главник, 2005. – 96 с. – (серія “Психол. інструментарій”).
3. Щербак І. Актуальні проблеми психологічного забезпечення психічного здоров'я першокурсників з високою тривожністю і агресивністю // Сучасна молодь: крок у майбутнє: Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції для студентів та аспірантів. – Суми: СДПУ ім. А. С. Макаренка, 2006. – 428 с.
4. Ціннісний дискурс в освіті в епоху глобалізації та інформаційної революції: Вибрані публікації представників наукової школи академіка АПН України, доктора філософських наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, Віктора Андрущенка// Видавництво Національного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова. – К.:2009. – 546 с.
5. Локк Дж. Об управлении разумом // Величие здравого смысла: Человек эпохи Просвещения: Кн. для учителя /Сост. С.Я.Карп. – М.: Прсвещение, 1992. – 287 с.: ил. – (Философы и педагоги о личности и воспитании.)
6. Тоффлер О. Третья хвиля //Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія: навч. посібник / Упоряд. Віталій Лях. – Київ.: Либідь, 1996. – 384 с.
7. Губерський Л, Андрущенко В. Філософія як теорія та методологія розвитку освіти. –К.: “МП Леся”, 2008. – 516 с.

8. Пирогов М.І. Питання життя // Хрестоматія з історії педагогіки. Частина І. Вітчизняна школа і педагогіка / Упорядники та автори вступних статей Рісіна М.Ю., Сбруєва А.А.; Наук. ред та автор передмови Сбруєва А.А. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2003. – 299 с.
9. Степаненко І. Духовність і життєва компетентність // Філософська думка. – №6. – С.40-55.

The article is devoted to consideration of role of education in the process of person's psychological health forming and its spiritual measurement, in particular, in conditions of globalization of social changes.

Keywords: psychological, psychical health, personality, spirituality.

Отримано: 25.03.2010

УДК 159.922.6.-055.2

О.К.Яковенко

Особливості структури любові та очікувань щодо образу чоловіка серед дівчат з гармонічних та дисгармонічних родин

Стаття присвячена емпіричному дослідженню гендерних установок та атитюдів щодо взаємин з протилежною статтю серед дівчат з гармонічних та дисгармонічних родин. Продемонстровано розподіл очікувань відносно образу чоловіків. Було визначено відмінності в сприйнятті жіночого образу дівчатами контрольної та експериментальної групи. Також були виявлені відмінності в структурі любові.

Ключові слова: гендерний атитюд, дисгармонічна родина, структура любові, образ чоловіків.

Статья посвящена изучению гендерных установок и аттитюдов относительно взаимоотношений с мужчинами среди девушек из гармоничных и дисгармоничных семей. Продемонстрированы особенности ожиданий относительно образа мужчины. Были определены различия в восприятии женского образа девушками контрольной и экспериментальной группы. Также были выявлены различия в структуре любви среди испытуемых.

Ключевые слова: гендерный аттитюд, дисгармоничная семья, структура любви, образ мужчины.

Вивченню впливу батьківської родини на формування образу чоловіка у дівчат присвячено багато наукових досліджень в сучасній психологічній науці. Саме під впливом батьківської родини проходить формування образу відносин між чоловіком та жінкою, засвоєння стереотипу жіночої та чоловічої поведінки і становлення статевої ролі. Але останнім часом відбуваються певні зміни, які впливають на функції родини, організацію рольового простору, розподіл обов'язків, емоційний компонент родини та якісність батьківсько-дитячих відносин. Безумовно, що ці чинники впливають на процес становлення особистості дитини і, як наслідок, на особливості психосексуального розвитку. Але дослідження присвячені вивченню гендерних атитюдів, установок, структури любові та очікувань щодо образу чоловіка серед дівчат перехідного періоду становлення сексуальності в контексті впливу батьківської родини, не є поширеними, що й обумовлює актуальність вивчення цієї тематики. Отже, метою статті є дослідження особливостей структури любові та гендерних установок щодо осіб протилежної статті серед дівчат, які виховувалися в гармонійних та дисгармонійних родинах. Для досягнення мети, необхідно вирішити такі завдання:

1) виявити гендерні установки та атитюди серед дівчат з гармонійних та дисгармонійних родин;

2) проаналізувати очікування щодо образу чоловіка;

3) дослідити структуру любові дівчат з гармонійних та дисгармонійних родин.

Для проведення дослідження було сформовано експериментальну вибірку, до складу якої увійшло 52 дівчини з повних родин, які знаходяться на перехідному періоді становлення сексуальності. За допомогою методики "Малюнок родини", було виділено контрольну та експериментальну групу. До складу контрольної групи (далі Гр.1) увійшло 24 досліджуваних, що виховувалися в гармонійних родинах, до складу експериментальної (далі Гр.2) увійшло 28 досліджуваних з негармонійних родин. Необхідно зазначити, що критеріями, на основі яких було зроблено висновок про гармонійність/дисгармонійність родини, що діагностувалося за допомогою проективної методики "Малюнок родини", були такі: психологічна атмосфера родини, наявність/відсутність єдності, емоційної близькості, та взаємодії між членами родини; самовідчуття дівчини в родині: родинний статус, емоційна забарвленість відносин до інших членів родини, ставлення до родини; особливості батьківсько-дитячих відносин: наявність/відсутність ідентифікації з матір'ю,